

2. Сенсацыйны раман “Цар” – таямніцы гісторыі вачамі сучасніка [Электронны рэсурс] // Ulej.by. – Рэжым доступу: <https://ulej.by/projects/13789>. – Дата доступу: 25.03.2021.

3. Трефилов, С. Гипотеза белорусского писателя о Лжедмитрии: Сына Ивана Грозного во времена Смуты мог спасти канцлер ВКЛ Лев Сапега [Электронный ресурс] / С. Трефилов // Комсомольская правда. Беларусь. – 2018. – 3 июля. – Режим доступа: <https://www.kp.by/daily/26855.7/3897047/>. – Дата доступа: 25.03.2021.

ЛІТАРАТУРА НОН-ФІКШН: ДА ТЭОРЫ ПЫТАННЯ

*В. А. Сахар
БДПУ (Мінск)*

Навук. кіраўн. – Н. В. Заяц, канд. філал. навук, дацэнт

Анатацыя. Сістэматызуюцца навуковыя погляды на літаратуру нон-фікш. Пранануецца ўласная дэфініцыя жанру нон-фікш.

Ключавыя словы: нон-фікшн; мастацкі твор; жанр.

У апошні час у нацыянальным прыгожым пісьменстве вялікую папулярнасць і распаўсюджанне атрымалі творы катэгорыі нон-фікшн – гэта тэксты, заснаваныя не на выдумцы, а на фактах. У сувязі з гэтым некаторыя даследчыкі трактуюць нон-фікшн вельмі вольна, называючы гэтым тэрмінам шырокі спектр кніжнай прадукцыі.

Значную частку літаратуры нон-фікшн складаюць мастацкія творы, ды і само паняцце ўзнікла ў дачыненні менавіта да тэксту мастацкай літаратуры. Узнікненне жанру датуецца 1965 годам, калі быў апублікаваны раман амерыканскага пісьменніка Трумана Капотэ “Звычайнае забойства” (“In Cold Blood”), які сёння лічыцца першым творам літаратуры нон-фікшн.

У літаратуразнаўстве нон-фікшн часта разумеецца як тэкст, у якім, у адрозненне ад белетрыстыкі, не дапускаецца выдумка, апісваюцца рэальныя гісторыі, падзеі выкладаюцца праз прызму ўспрымання аўтара. Усе падзеі павінны быць заснаваны на дакументальнай аснове. У гэтым літаратура нон-фікшн блізкая да публіцыстыкі.

У сучаснай беларускай літаратуры творы нон-фікшн прадстаўлены вельмі шырока, прыцягваюць увагу крытыкаў, карыстаюцца папулярнасцю ў чытачоў. Сярод падобных кніг творы лаўрэата Нобелеўскай прэміі С. Алексіевіч, “Мае дзевяностыя” А. Бахарэвіча, “Радзіва Прудок” і “Прэм’ера” А. Горвата, “Каменданцкі час для ластавак” А. Брава і інш. Аднак, нягледзячы на вялікую колькасць мастацкіх тэкстаў, да канца не вызначаным застаецца сутнасць

паняцця нон-фікшн, не акрэслены яго межы. Акрамя таго, творы сучасных пісьменнікаў, што пазіцыянуюцца як нон-фікшн, з’явіліся зусім ці параўнальна нядаўна, а таму не паспелі атрымаць належнага навуковага асэнвання.

Даследаваннем літаратуры нон-фікшн у Беларусі займаецца Г. Ю. Новік. У грунтоўным артыкуле “Дакументальная проза (нон-фікшн) на мяжы ХХ–ХХІ стст.: тэарэтычны аспект” яна сістэматызуе падыходы замежных і айчынных вучоных і вылучае найбольш істотныя характарыстыкі нон-фікшн [1]. Так, пад нон-фікшн разумеюць і “любую літаратурную працу, заснаваную галоўным чынам на факце, нават калі яна ўтрымлівае прыдуманя элементы” (Г. М. Перэ) [Цыт па: 1, с.19]; і “не толькі навукова-папулярныя сачыненні, філасофскія трактаты, падарожныя нататкі, палітычныя праграмы і кулінарныя рэцэпты, але і, скажам, лірычныя вершы <...> а таксама прыгожае, але небелетрыстычнае пісьменства: эсэ, дзённікі, лісты, гуманітарная проза, уключаючы ўсемагчымыя “раманы-эсэ”, “раманы без хлусні” (А. Геніс) [Цыт па: 1, с. 19].

Расійскі даследчык С. І. Чупрынін заўважае, што “цяпер пад non fiction разумеюць усё, што заўгодна. Так, скажам, у часопісе “Знамя”, дзе для твораў такога роду выдзелена спецыяльная рубрыка, non fiction трактуецца як літаратура, якая змяшчае ў сабе ўсе прыкметы мастацкасці – але толькі за выключэннем выдумкі. <...> гэтыя слова ўжываецца журналістамі і як сінонім паняцця інтэлектуальнай літаратуры” [2]. Разважаючы пра развіццё жанру ў рускай літаратуры, у якасці “прыступак” да нон-фікш ён называе такія “нявымышленыя” творы, як “Падарожжа з Пецярбурга ў Маскву” А. Радзішчава, “Былое і думы” А. Герцана, “Архіпелаг ГУЛАГ” А. Салжаніцына і інш. “Non fiction сёння – гэта і заснаваная на сапраўдных сведчаннях проза Святланы Алексіевіч, і апавяданне Анатоля Прыстаўкіна пра людзей, асуджаных да смяротнага пакарання...” [2].

Г. Ю. Новік прапануе “разумець пад нон-фікшн літаратуру, якая належыць да інтэлектуальна-мастацкага дыскурсу і дзякуючы імпліцытнай ролі аўтара пры арганізацыі дакументальных сведчанняў у паўнаважны твор выконвае інфармацыйна-гнасеалагічную і мастацка-эстэтычную функцыі” [1, с. 22]. Акрамя таго, даследчыца вылучае дзве плыні беларускай літаратуры нон-фікшн – аўтабіяграфічную (дзённікі, мемуары, споведзі, аўтабіяграфіі, інш.) і дакументальна-мастацкую (мастацкія хронікі, белетрызаваныя біяграфіі, крытыка, фрагментарная проза і інш.). У якасці разнавіднасцей нон-фікшн яна таксама разглядае літаратурна-мастацкую журналістыку і містыфікацыі [1, с. 22].

Мы пры аналізе мастацкіх з’яў называем нон-фікшн прозу, дзе дамінуе дакументальны пачатак, адлюстроўваюцца факты рэчаіснасці, што выражаюцца праз інтэрв’ю, лісты, занатаваныя перажыванні, аднак яны абавязкова памастацку апрацаваныя і падаюцца праз прызму ўспрымання аўтара. Аўтарская суб’ектыўнасць і ўключанасць у падзеі з’яўляецца, па нашым меркаванні, адной з найбольш важных прыкмет падобных твораў.

 Літаратура

1. Новік, Г. Ю. Дакументальная проза (нон-фікшн) на мяжы XX–XXI стст.: тэарэтычны аспект [Электронны рэсурс] / Г. Ю. Новік // Журнал Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філологія = Journal of the Belarusian State University. Philology. – 2017. – № 1. – С. 17–23. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/182705/1/17-23.pdf>. – Дата доступу: 25.03.2021.

2. Чупрынin, С. И. Non-fiction літаратура [Электронны рэсурс] / С. И. Чупрынin // ЛітМир. – Рэжым доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=105181&p=87>. – Дата доступу: 25.03.2021.

